

M. VALERII MARTIALIS EPIGRAMMATA

De spectaculis, 2

In opera publica Caesaris

Vespasiani Titique benefacta celebrat, qui, domum Neronis illam auream a Palatio Esquilias usque demoliti, loco eius publica exstruxerunt vel reddiderunt opera: colossus, amphitheatrum, thermas, porticum.

Hīc, ubi sīdereus propius videt astra colossus,
et crēscunt mediā pēgmata celsa viā,
invidiōsa ferī radiābant ātria rēgis,
ūnaque iam tōtā stābat in urbe domus.
5 Hīc, ubi cōspicuī venerābilis Amphitheātrī
ērigitur mōlēs, stāgna Nerōnis erant.
Hīc, ubi mīrāmur vėlōcia mūnera, thermās,
abstulerat miserīs tēcta superbus ager.
Claudia diffūsās ubi porticus explicat umbrās,
10 ultima pars aulae dēficientis erat.
Reddita Rōma sibi est, et sunt, tē praeside, Caesar,
dēliciae populī, quae fuerant dominī.

I, 1

Ad lectorem

Poeta librum annuntiat suum laudatque.

Hīc est, quem legis, ille, quem requīris,
tōtō nōtus in orbe Mārtiālis
argūtīs epigrammatōn libellīs :
cuī, lēctor studiōse, quod dedistī
5 vīventī decus atque sentientī,
rārī post cinerēs habent poētae.

I, 13

De Arria et Paeto

Cum anno 42 in Illyrico L. Arruntius Camillus Scribonianus arma Claudio inferret, eius adiutor erat A. Caecina Paetus; cui, tandem capto et mori coacto, Arria uxor porrexit gladium, quo pectus perfoderat suum, dum moriens verba haec dicit immortalia: 'Paete, non dolet.' De Arria plura in Plinii epistula III, 16.

Casta suō gladium cum trāderet Arria Paetō,
quem dē vīsceribus strīn_xerat ipsa suīs :
'Sī qua fidēs, vulnus, quod fēcī, nōn dolet,' inquit,
'sed tū quod faciēs, hoc mihi, Paete, dolet.'

I, 117

In Lupericum

Lupercus quidam avarus poetam rogabat, an vellet mitti ad se servum, cui traderet librum epigrammatum mutuo, quem lectum remitteret statim. Excusat noster longum intervallum a Luperci sede ad suam domum, indicatque, ubi venalis sit liber.

Occurris quotiēns, Luperce, nōbīs :
‘Vīs mittam puerum’, subinde dīcis,
‘cuī trādās epigrammatōn libellum,
lēctum quem tibi prōtinus remittam ?’
5 Nōn est, quod puerum, Luperce, vexēs.
Longum est, sī velit ad Pirum venīre,
et scālīs habitō tribus, sed altīs.
Quod quaeris, propius petās licēbit.
Argī nempe solēs subīre Lētum :
10 contrā Caesaris est forum taberna,
scrīptīs postibus hinc et inde tōtīs,
omnēs ut cito perlegās poētās.
Illinc mē pete. Nec rogēs Atrectum
(hoc nōmen dominus gerit tabernae) :
15 dē prīmō dabit alterōve nīdō
rāsūm pūmice purpurāque cultum
dēnārīs tibi quīnque Mārtiālem.
‘Tantī nōn es’, ais ? Sapis, Luperce.

II, 64

In Laurum

Laurus quidam erat de arte, quam esset professurus, multos per annos dubius atque anceps; hunc igitur, modo ad rhetoris, modo ad causidici munus se cogitatione accingentem nec ulli manum admoventem, monet poeta, ne apud inferos munus incepturus sit suum.

Dum modo causidicum, dum tē modo rhētorā fingis,
et nōn dēcernis, Laure, quid esse velīs,
Pēleos et Priamī trānsīt et Nestoris aetās,
et fuerat sērum iam tibi dēsinere.
5 Incipe, trēs ūnō periērunt rhētorēs annō,
sī quid habēs animī, sī quid in arte valēs.
Sī schola damnātur, fora lītibus omnia fervent,
ipse potest fierī Marsua causidicus.
Ēia age, rumpe morās : quō tē spērābimus ūsque ?
10 Dum, quid sīs, dubitās, iam potes esse nihil.

III, 38

In Sextum

Sexto cuidam, Romae vivere meditati et forsan in urbem migraturo, dissuadet poeta, cum vir probus sit Sextus: urbani enim ad id pravitatis lapsi sunt, ut iam bonis artibus in urbe nullus sit locus.

Quae tē causa trahit vel quae fidūcia Rōmam,
 Sexte? Quid aut spērās, aut petis inde? Refer.
 ‘Causās’, inquis, ‘agam Cicerōne disertior ipsō,
 atque erit in triplicī pār mihi nēmō forō.’
 5 Ēgit Atestīnus causās et Cīvis – utrumque
 nōrās – ; sed neutrī pēnsiō tōta fuit.
 ‘Sī nihil hinc veniet, pangentur carmina nōbīs :
 audieris, dīcēs esse Marōnis opus.’
 Īnsānīs : omnēs gelidīs quīcumque lacernīs
 10 sunt ibi, Nāsōnēs Vergiliōsque vidēs.
 ‘Ātria magna colam.’ Vix trēs aut quattuor ista
 rēs aluit ; pallet cētera turba fame.
 ‘Quid faciam ? Svadē : nam certum est vīvere Rōmae.’
 Sī bonus es, cāsū vīvere, Sexte, potes.

V, 13

In Callistratum

Callistrato, magnas opes habenti, paupertatem se divitiis anteponere confitetur, quod divites multi et e populo vel sint, vel esse possint, et rari habeantur poetae.

Sum, fateor, semperque fuī, Callistrate, pauper,
 sed nōn obscurus nec male nōtus eques,
 sed tōtō legor orbe frequēns, et dīcitur : ‘Hic^c est’ ;
 quodque cinis paucīs, hoc mihi vīta dedit.
 5 At tua centēnīs incumbunt tēcta columnīs,
 et libertīnās arca flagellat opēs,
 magnaue Nīliacae servit tibi glaeba Syēnēs,
 tondet et innumerōs Gallica Parma gregēs.
 Hoc^c ego tūque sumus : sed quod sum, nōn potes esse ;
 10 tū quod es, ē populō quīlibet esse potest.

V, 15

Ad Caesarem Domitianum

Multis dicit poeta memoriam se peperisse sempiternam et offendisse neminem. Quod nec omnibus lectoribus certe probabitur.

Quīntus nostrōrum liber est, Auguste, iocōrum,
 et queritur laesus carmine nēmō meō ;
 gaudet honōrātō sed multus nōmine lēctor,
 cui vīctūra meō mūnere fāma datur.
 5 ‘Quid tamen haec prōsunt quamvīs venerantia multōs ?’
 Nōn prōsit sānē, mē tamen ista iuvant.

VII, 61

In Caesarem Germanicum

Passim erant mercatores in media via, ut locus vix esset per urbem ambulanti-
bus. Domitianus vero, quem Germani-
cum ob devictos Germanos vocat poeta, vicos laxari iussit.

Abstulerat tōtam temerārius īnstitor urbem,
inque suō nūllum līmine līmen erat.
Iussistī tenuēs, Germānice, crēscere vīcōs,
et modo quae fuerat sēmita, facta via est.
5 Nulla catēnātīs pīla est praecincta lagoenīs,
nec praetor mediō cōgitur ire lutō,
stringitur in dēnsā nec caeca novācula turbā,
occupat aut tōtās nigra popīna viās.
Tōnsor, caupō, cōcus, lanius sua līmina servant.
10 Nunc Rōma est, nūper magna taberna fuit.

VIII, 39

Ad Domitianum

Laudat regiam Domitiani a Rabirio architecto exstructam. Namque ante aedificatum hoc palatium non poterant in
aula celebrari sollemnia populi convivia; accumbunt nunc omnes, et divinas Domitiani bibunt potiones.

Quī Pālātīnae caperet convīvia mēnsae
ambrosiāsque dapēs, nōn erat ante locus :
hīc haurīre decet sacrum, Germānice, nectar
et Ganymēdēā pōcula mixta manū.
5 Esse velīs, ōrō, sērus convīva Tonantis :
at tū, sī properās, Iuppiter, ipse venī.

VIII, 65

Ad Domitianum

Post victoriam Sarmaticam arcum maximum triumphalem sibi poni iussit Domitianus, quem celebrat poeta.

Hīc, ubi Fortūnae Reducis fulgentia lātē
templa nitent, fēlīx ārea nūper erat :
hīc stetit Arctōī fōrmōsus pulvere bellī
purpureum fundēns Caesar ab ōre iubar ;
5 hīc laurū redimīta comās et candida cultū
Rōma salūtāvit vōce manūque ducem.
Grande locī meritum testantur et altera dōna :
stat sacer et domitīs gentibus arcus ovat ;
hīc geminī currūs numerant elephanta frequentem,
10 sufficit immēnsīs aureus ipse iugīs.
Haec est dīgna tuīs, Germānice, porta triumphīs ;
hōs aditūs urbem Mārtis habēre decet.

IX, 91

Adulatur Domitianum

Si me Iuppiter vocaret ad sua astra, simul Domitianus ad sua, seu ad suum palatium (cum enim deus sit, regia caelo ponitur in aequo), tamen adirem Domitianum.

Ad cēnam sī mē dīversa vocāret in astra
hinc invītātor Caesaris, inde Iovis,
astra licet propius, pālātia longius essent,
respōnsa ad superōs haec referenda darem :
5 ‘Quaerite, quī mālit fierī convīva Tonantis :
mē meus in terrīs Iuppiter ecce tenet.’

X, 20

Mittit suum librum ad Plinium

Alloquitur Musam: mandat, ut domum Plinii in Esquiliis tempore adeat opportuno. Tum et eum laudat eloquentia, cuius artem cum Ciceroniana contendit. Lege et Plinii libri III epistulam 21, in qua facit mentionem huius epigrammatis, partem cuius dimidiam eisdem verbis refert alteram.

Nec doctum satis et parum sevērū,
sed nōn rūsticū tamen libellū
fācundō mea Plīniō Thalīa,
ī, perfer : brevis est labor perāctae
5 altū vincere trāmitem Subūrae.
Illīc Orphea prōtinus vidēbis
ūdī vertice lūbricum theātrī
mīrantēsque ferās avemque rēgis,
raptū quae Phryga pertulit Tonantī ;
10 illīc parva tuī domus Pedōnis
caelāta est aquilae minōre pennā.
Sed nē tempore nōn tuō disertam
pulsēs ēbria iānuam, vidētō :
tōtōs dat tetricae diēs Minervae,
15 dum centum studet auribus virōrum
hoc, quod saecula posterīque possint
Arpīnīs quoque comparāre chartīs.
Sērās tūtior ībis ad lucernās :
haec hōra est tua, cum furit Lyaeus,
20 cum rēgnat rosa, cum madent capillī :
tunc mē vel rigidī legant Catōnēs.

X, 72

Adulatorium de Caesare Traiano

Blanditur Traiano, dum nullum blanditiis apud eum ait esse locum; simul ex vituperatione prioris praesentem laudat imperatorem, quod et Plinius in panegyrico fecit suo.

Frūstrā, Blanditiae, venītis ad mē
attrītīs miserābilēs labellīs :
dictūrus dominum deumque nōn sum.
Iam nōn est locus hāc in urbe vōbīs ;
5 ad Parthōs procul īte pilleātōs,
et turpēs humilēsque supplicēsque
pictōrum sola bāsiāte rēgum.
Nōn est hīc dominus, sed imperātor,
sed iūstissimus omnium senātor,
10 per quem dē Stygiā domō reducta est
siccīs rūstica Vēritās capillīs.
Hōc sub prīncipe, sī sapis, cavētō,
verbīs, Rōma, priōribus loquāris.

XI, 5

In laudem Nervae Traiani

Laudat iustitiam et aequitatem Traiani, quamquam divitis, a divitiis incorrupti, ut Numae egeni: maiores prisci, ab inferis reversi, omnes eius fautores erunt, ut Camillus, Fabricius, Brutus, Sulla, Pompeius una cum Iulio Caesare, Crassus, Cato.

Tanta tibi est rēctī reverentia, Caesar, et aequī,
quanta Numae fuerat, sed Numa pauper erat.
Ardua rēs haec est : opibus nōn trādere mōrēs
et, cum tot Croesōs vīceris, esse Numam.
5 Sī redeant veterēs, ingentia nōmina, patrēs,
Ēlysium liceat sī vacuāre nemus,
tē colet invictus prō lībertāte Camillus,
aurum Fabricius, tē tribuente, volet,
tē duce, gaudēbit Brūtus, tibi Sulla cruentus
10 imperium trādet, cum positūrus erit,
et tē prīvātō cum Caesare Magnus amābit,
dōnābit tōtās et tibi Crassus opēs.
Ipse quoque īfernīs revocātus Dītis ab umbrīs
sī Catō reddātur, Caesariānus erit.